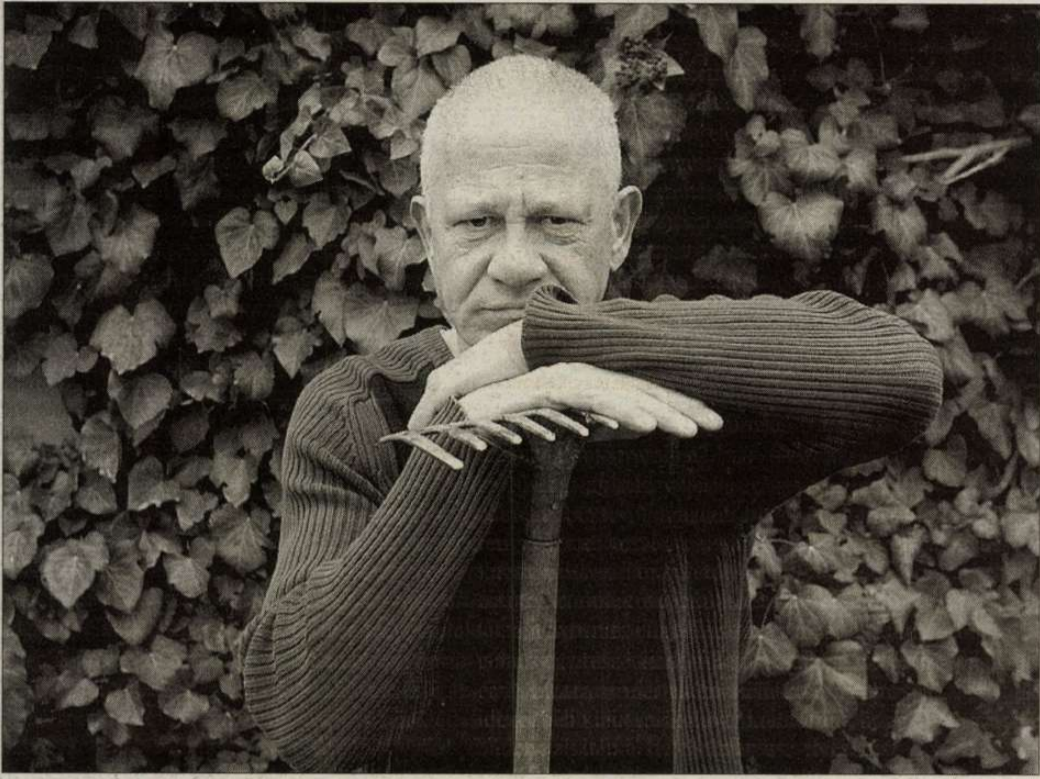

A szárnyalás az egyetlen út

Interjú Grencsó István szaxofonossal, a magyar jazz önkéntes különcével

A kívülről támasza önmaga. „Nincs konkrét helyem a magyar jazzpalettán, mégsem cserélnék senkivel” – mondja Szabados György egykori tanítványa

Van egy jazzmuzsikusi kör Magyarországon, amely a kötöttségektől mentes, természetes, rögtönzéses zenézési gyakorlat mellett kötelezte el magát, vállalva az értetlenséget és a mellőzöttséget. Grencsó István szaxofonos közéjük tartozik.

TURI GÁBOR

Szabados György tavaly bekövetkezett halálával fontos szellemi vezetőjét veszítette el az a jazzművelő kör, amelyhez ön is tartozik. Hogyan kerültek kapcsolatba?

– A 80-as években Szombathelyen éltem, volt egy trióm, a Masina Jazz Csoport. Akkoriban más sok olyan zenét hallgattam, amit nem jazznek, hanem improvizációs, szabad kifejezési formának neveznek. 1982 táján Budapesten hallottam Gyuri bácsi trióját. Rájöttem, hogy nem kell külföldre menni, hogy az ember szabad gondolkodókat találjon. Később megkeresett egy fesztiválon, Pestre hívták. Megerősített a hitemben, hogy nincs más út, a szabad zenei gondolkodás a jövő.

– Pedig Szabados György nem is jazzmuzsikusként határozta meg önmagát, bár rögtönzéses játéka miatt végül ebbe a kategóriába sorolták.

– Nem is használtuk azt a szót, hogy improvizáció, mert az a jazzen belül konkrét, zárt dolog, többnyire megadott harmóniasorra történő rögtönzés. Inkább szabad alkotói tevékenységnek neveztük, ahogyan játszottunk,

amelyben pár hangból induló témát lehet kibontani és rögtönözni.

– Lehetett egyáltalán Szabados mellett labdába rúgni?

– Az a módszer, ahogyan benünket tanított, egyfajta iskolának bizonyult. A 80-as években a Kaszák Klubban, ahol a törzshelyünk volt, néha meg is állította az együtt muzsikálást, amikor úgynevezett jazzsablonok kerültek elő. Azt kérte – többek között –, hogy próbáljunk a kliséktől, az agyongyakorolt formáktól szabadulni. Spontán kompozíciók születtek az irányításával, belülről jövő szabad zenei gondolatokat fogalmaztunk meg. Ebből kovácsolódott aztán össze a Magyar Királyi Udvari Zenekar, a Makuz.

– Egyszerű zenekar volt a Makuz?

– Inkább szellemi közösség. Óráig zenéltünk, aztán kávéztunk, beszélgettünk a politikáról, különböző zenékről, filozófiákról, a keleti gondolkodásmódról, Istenről. Fialatok voltunk, hallgattuk és ittuk a szavait. Európa több országában ma is működnek körök, amelyeket hasonló zenei gondolkodásmód, szellemiség tart össze. Ilyen a németeknél a Globe Unity Orchestra, a hollandoknál az Instant Composer's Pool vagy

az angoloknál a London Jazz Composers Orchestra. Én Szabadosban és a Makuzban láttam ennek a magyarországi megvalósulását. Fáj, hogy elment, és ezzel egy remény is szertefoszlott. Magyarországon manapság nem egészséges folyamat zajlanak a zene területén, minden az ellen játszódik, hogy ilyen körök szerveződjenek.

– A Makuzban még együtt játszott többek között Dresch Mihállyal is, aki aztán a népzene és a jazz ötvízése felé indult el. Miért váltak el az útjaik?

– Engem mindig is a szabad zenélés, a valós idejű muzsikálás vonzott. A népzene tiszta, tiszteletet ébreszt bennem. De soha nem tudtam használni a népzene, integrálni a jazzbe. A zeném ettől még magyar – gondolom. Nem az amerikai, inkább az európai zenéhez vonzódom, a fősodoron túli jazzhez. Európában komoly dolgok történnek az improvizációs muzsikában és persze a zeneoktatásban is.

– Eddig több formációt is alapított, de mindegyikben szerepelt a kollektíva szó. Miért?

– A kollektíva a közös játékra utal, szabad zenei társaságot jelöl, ami tovább szeretné vinni Gyuri bácsi elképzelését. Legutóbbi lemezünkön már lehet is ennek a játékmódnak a beérését hallani: közösen indulnak a dolgok, és aztán teljesen szabadon folytatódnak.

– És a szabad zenélés valóban szabaddá tesz?

– Ha az ember nem szabad, a zenéje sem az. Akkor működnek a dolgok, ha a muzsikos mentes a kötöttségektől, és belül nyugalmat érez. Ez a nyugalom nem „dolgoktól” függ. Sokkal inkább attól, van-e élő kapcsolata Istennel.

– Milyennek ítéli a közlést, a jazzben uralkodó tendenciákat?

– Sajnos konzervatív befogadói magatartás uralta el a világot, és egy üzleties zenezolgáltató mechanizmus alakult ki. Nevezhetjük ipari vagy állami jazznek is. Futószalag-zenélés. Az az igazi baj, hogy ezzel az emberek meg is elégednek. A jazz is meg van nyomorítva, átment szórakoztató kutyaszabba. Aláértékelték a divatnak, hogy több ezren legyenek egy-egy koncerten. De miről is szólna ez?

– Saját együttesén kívül több alternatív formációban is muzsikál. Nem vállalja túl magát?

– Ezek a vállalkások kiegészítik egymást. Dolgozom a Kampec Dolores csapattal, a Budabudas nagyformációval, közreműködöm a Light House zenekar lemezein és koncertjein. Felvételeket készítünk Kovács Tickmayer Istvánnal, az Orléansban élő zeneszerzővel és zongoristával. És legutóbb nagyon szép, kamaraimprovizációkat rögzítő felvételesorozaton vettem részt Regős Istvánnal, a nemrég elhunyt kiváló zongoristával.

– Ezek után hol helyezné el magát a magyar jazzpalettán?

– Konkrét helyem nincs. Szabados György 1979 táján írt egy tanulmányt A magyar jazz nyomorúsága címmel. Nem tudom, szellemben, lélekben történt-e előrelépés azóta. Én nem tartozom az államilag pénzelt nomenklatúrához, mert nem volt részem intézményes jazzoktatásban, és soha nem kilincseltem a pénzosztóknál. A népi vonalhoz sem sorolhatom. De hát hova is tartozott Szabados György? Amikor ráeszméltem, micsoda kiváltság ilyen emberrel dolgozni, megértettem azt is, mennyi elfojtott fájdalom lehetett benne. Szemtanúja voltam annak, amikor a 80-as évek közepén a debreceni jazznapokon – ahol emlékeztem szerint az Ady-tont című nagy lélegzetű művet adták elő – a magyar jazz ügynevezett nagyjai hangosan mutogattak, és kinevették őt. Le kellett állni a koncerttel. Láttam, hogy az én sorsom is ez lehet. Balczó András gondolatával: a fájdalomba ágyazott gyönyörűség. Mégsem cserélnék senkivel.

Bartók és Tosca az Avas tövében

Június 8–17-ig ismét megrendezik a miskolci Bartók és Puccini operafesztivált, amelyen a „rockosított” Bohémélet és a látványos avasi Tosca-előadás mellett Bartók Béla mindhárom színpadi művét is bemutatják.

VAKULYA ESZTER

Négylábú asztalhoz hasonlította a miskolci operafesztivált az új igazgató, Kesselyák Gergely, aki hangsúlyozta: Miskolc városának akaratereje lehetővé teszi, hogy a fesztivál ne csak túlélje a nehézségeket, hanem képes legyen új értékeket is felmutatni. Kesselyák Gergely feltett szándéka az operát újra széles réteghez eljuttatni. A találkozót Miskolc önkormányzata 80 millió forinttal támogatja, de további összegeket várnak a Nemzeti Kulturális Alaptól és a szponzoroktól is. Az egyik leglátványosabb előadásnak a Tosca ingyenes, nagyszabású szabadtéri bemutatását szánják a szervezők, amelynek belvárosi főpróbái is nyilvánosak lesznek, a premiért pedig az avasi kilátón tartják olyan kiváló művészekkel, mint Rálik Szilvia, Kiss B. Attila, Martin Bárta és Fried Péter. Régi adósságot törleszt a 3 Bartók elnevezésű est, amelyen Bartók Béla három színpadi műve egymás után

szólal meg Hamar Zsolt vezényletével. Érdekesége, hogy a koreográffiát Román Sándor néptáncalapon készítette, a táncokat pedig az ExperiDance művészei mutatják be. A kékszakállú herceg várának két énekes a életben is egy párt alkotó Lukács Gyöngyi és Alexandru Agache lesz. Puccini életművét operafilmeik és koncertszerűen megszólaló Puccini-operák képviselik majd.

Új közönségtergeket meghódítása a cél a Bohém casting című, az Operettszínházzal közös produkcióval: Puccini Bohéméletének musical-hangszerelésű feldolgozását Müller Péter Szidi magyar szövegével adják elő. A cél azonban az, hogy új, népszerű, igényes művek, kortárs „népoperák” szülessenek. A jövőben zeneszerzőversenyt is terveznek, az idei zárógálán pedig a XX. századi alkotók műveiből hallhatunk válogatást. A sort Miklósa Erika crossover-koncertje színesíti. A fesztivál díszvendége Alekszej Ribnyikov orosz zeneszerző lesz.

Szombathely új ünnepe

Rost Andrea a Figaro házasságában énekel majd az Iseumban

TOLGYESI GÁBOR

Fesztivállá bővült az Iseumi Szabadtéri Játékok – jelentette be tegnap az eseményt szervező Savaria Szimfonikusok igazgatója, Mérei Tamás csellóművész. Az Iseumban nyáron három új produkciót mutatnak be: július 27-én és 29-én Puccini Turandotját fogják játszani Vidnyánszky Attila rendezésében, a karmester Medveczky Ádám lesz, Turandotot Lukács Gyöngyi énekl. Augusztus 7-én

és 9-én Mozart Figaro házassága című operája lesz látható Káel Csaba rendezésében, a Grófné szerepében Rost Andreával. Az Iseumban augusztus 14-én és 16-án először játszanak musicalt: Webber Evi-táját abban az új hangszerelésben, amelyet egy hete mutattak be a Broadway-n. A főszerepeket Kóds Réka és Miller Zoltán formálja meg. José Carreraszal is tárgyal a fesztivál, a világhírű tenor augusztus elsejére várják dal és áriaestjével az Iseumba.

INFRAKULTÚRA

11 541 szék

HEGYI ZOLTÁN

Húsz éve tört ki a háború Bosznia-Hercegovinában. Ebből az alkalomból 11 541 üres, piros műanyag széket helyeztek el Szarajevó főutcáján, így is emlékezve az ártatlan, civil, helyi áldozatokra. Álltak ott azok a székek árván, végig a Tito marsallról elnevezett utcán, azokon ugyan soha többé nem ül már senki, se gyerek, se nő, se öreg. Nem mintha akár egy fiatal férfi értelmetlen halála könnyebben lenne feledhető. A nevek meg ott masíroztak sorban, szépen lassan a kivetítőn. Ezek már a művészet eszközei. Kiállítás, installáció. Szarajevó a kedvenc európai városom, lélekben ott vagyok velük most is, mozlímokkal, horvátokkal, szerbekkel, magyarokkal. Az örökmécsesestől átsétálok a piacra, az egyik legnagyobb mézárás helyszínére, és megsimogatom a tábláskákat. A nevetek.

Emir Kusturica egy tahó. A kijelentést arra alapozom, hogy a részben boszniai muzulmán származású, a háború alatt a szerbek mellett kiálló, Milosevicset és Karadzicsot hájpoló filmrendező az évforduló kapcsán felöltött egy fotográfiát a Facebook-oldalára, amely szerint a székek szerb gyártmányúak, és a következő szöveget biggyesztette mellé: Vásároljunk hazait! Az első indulat arra készíti az embert, hogy felkérje a mestert, men-

jen már az anyjába. A kérdés csupán annyi, hogy a Macskajajjal, az Undergrounddal, a Cigányok idejével és az összes többi remekművel együtt, vagy azokat továbbra is szeretjük. A válasz persze egyértelmű. Az alkotások maradnak, benne az emberiség nagy közös kultúrkincsében. Emir (vagy ahogy újabban hívják, Nemanja) meg inkább olvasson ahelyett, hogy hülyeségeket beszéljen.

„Ideadták a trikóját meg a melegítőfelsőjét. Amikor betemették, ez a melegítő kék volt. Attól fogva azonban már nem kék volt, hanem rothadt. Ez

Szarajevó néma főhajtsa a háború áldozatai előtt

nem az én nagyapámé. A nagyapáét ismertem, ezt nem ismertem meg.” Így kezdődik például Sejla Sehabovic Nőnem, többes szám (Libri Kiadó, 2012) című kötetének első novellája. Ez egy tömegsír Emir (vagy Nemanja), ne szorakozz nekem a székekkel. Sejla Sehabovic 1977-ben született a boszniai Tuzlán. Túlélte azokat az éveket, amikor a haverjaid azzal szórakoztak, hogy célba lőttek a víztért sorban állókra. Írt legalább egy jó könyvet, kár lett volna érte, nem? Azt írja ki, ami benne maradt örökre. A doktorját meg éppen Budapesten írja, itt tanul alázatot, és komolyan gondolkodni és menekülni a valóságtól. „Felnövök majd, Dino, és élni fogok. Soha többé nem csinálunk éjszakai műsorokat, és soha többé nem hívsz engem »kicsim« nek. Egyáltalán nem a rádióban fogok dolgozni. Nem fogok közszolgálati információkat beolvasni, és nem hallgatlak végig benneteket, hogy mi volt a fronton, egyikőtöket sem. Ha nem jöttök vissza, akkor sem fogom beolvasni, hogy ki halt meg, és ki élte túl. Mert nő leszek már. Nektek meg el fog múlni a háború. Nekem nem fog elmúlni soha.” Értem, persze, hogy Kusturicának lenni sem könnyű feladat, és érteni vélem a szerb néplelek kiáradását is, egészen addig az önámításig, hogy ők a kontinens védőbástyái, nézzük csak meg a Hezbollah-harcosokat a sarajevói villamoson. És táncolni az újvidéki hídon a NATO-bombázók alatt, na az tényleg az igazi rock and roll. Kusturica és zenekara egyébként hamarosan fellép a VOLT fesztiválon. Szeretni fogjuk.

És volt olyan bosnyák katona, aki egy Nick Cave-CD-t vitt magával a frontra. A hetedik napon jutott eszébe, hogy nincs mivel meghallgatnia. A székeket pedig most már hagyjuk békén.